

Svež pogled

Postaja DIVA je fizični in spletni arhiv video in novomedijske umetnosti, ki ga SCCA-Ljubljana razvija od leta 2005. Zasnovana je bila kot projekt digitaliziranja in razširjanja materiala, ki se je nabral ob raziskovalnem projektu z naslovom *Videodokument: Video umetnost v slovenskem prostoru 1969-1998*, ki je potekal na Zavodu SCCA-Ljubljana v drugi polovici devetdesetih let. Ta je prvič sistematično zbral, popisal in obdelal izbor vidnejših videastk in videastov v slovenskem prostoru ter postavil terminološko in teoretsko podlago nadaljnjim raziskavam. Od takrat se arhiv neprestano dopolnjuje in širi. Zbiramo video materiale v okviru razširjenega pojma nacionalnega konteksta in vključujemo umetnice in umetnike, ki delujejo v slovenskem in/ali mednarodnem prostoru. Postaja DIVA spremlja tudi aktualno produkcijo in sprejema tudi pravkar nastala dela.

Izbor *Svež pogled* je nastal leta 2016, njegova posebnost je, da ne vsebuje zgolj del, ki so že vključena v arhiv. Kot izhodišče sem vzela pregled aktualne produkcije avtoric mlajše generacije v obdobju zadnjih petih let. Približno polovica del je tako novih pridobitev arhiva prav zaradi umestitve v ta program. Ostala dela so v arhiv Postaje DIVA prišla pred kratkim.

Izbor sestavlja 13 del, z raznolikimi slogovnimi in produkcijskimi pristopi. Imajo različna vsebinska izhodišča, ki obravnavajo in raziskujejo lastno intimno ali širšo družbeno realnost. Vsem skupaj pa je soroden nek splošen občutek tesnobe in ujetosti, večkrat tudi nostalgije, kar vse lahko prepoznamo kot odsev časa, ki ga živimo.

Odločitev za omejitvev zgolj na avtorice je prišla najprej spontano, saj so večino produkcije, ki sem jo pregledovala, ustvarile ženske. Tudi v arhivu Postaje DIVA je zastopanost žensk večja od polovice. Kljub temu sem se nato zavestno odločila, da izpostavim ženske ustvarjalke, saj je, kot izvemo v uvodnem videu Ane Čigon, pot k uresničevanju družbene enakosti žensk in moških danes morda še težja, kot pot v veselje. V videu, ki se zdi animiran, pa ni, vidimo pospešen dejanski posnetek potovanja polne lune po nočnem nebu. Spremlja ga zvočni posnetek izjave dr. Mace Jogan o uresničevanju družbene enakosti med spoloma. Video je del feministične družbeno-kritične serije videov in animacij z naslovom *Odkritje mačke v žaklju*.

V selekcijo sem vključila avtorice ki delujejo bodisi na področju vizualne umetnosti bodisi filma. Nekatere pa so aktivne na obeh področjih. Na splošno se meja med umetniškim videom in eksperimentalnim filmom vse bolj briše, oz. je sploh ni več. Na posamezne avtorske pristope po mojem mnenju sicer izrazito vplivajo tudi izobraževalne institucije in vrste študijskih programov, ki so jih avtorice zaključile (npr. študij likovne umetnosti, novih medijev ali filmske režije). Dela so nastala v različnih produkcijskih pogojih, nekatera kot povsem samostojni avtorski projekti, druga v sodelovanju s širšo filmsko ekipo. Nekatere so nastala še v času študija, a kljub temu dosegajo visoko kvaliteto.

Kljub brisanju razlik med videom in filmom, ostajata dve ključni razliki: (ne)linearnost časa in prostor recepcije. Ena izmed značilnosti umetniškega videa in novomedijskih del je ravno specifičnost konteksta njihove predstavitve publiku. Nekatera dela so narejena izključno za galerijsko postavitve v obliki videoinstalacij in večkanalnih projekcij, ki nimajo nujno linearno zamejenega časa. Predvajajo se v zanki, več del se lahko medsebojno prepleta ali dopolnjuje. Pri takih postavitvah je namesto narativne zgodbe v ospredju usvtarjanje specifične atmosfere – vizualne in zvočne 'potopitve' v gibljive slike. Pri izboru del sem se omejila na krajše videe, ki so narejeni ali prirejeni za enokanalno projekcijo, primerno za predvajanje v kinodvorani.

Dve izmed del v izboru sta bili sicer zasnovani kot večkanalni videoinstalaciji, vendar dobro preneseta tudi predvajanje na projekciji. Njuna specifika je kader sestavljen iz dveh posnetkov, ki sta predvajana hkrati.

V delu *Somewhere Else* Ane Sluga sta vzporedna posnetka postavljena levo in desno. Levi kader je statičen, posnet v urbanem prostoru, v desnem kadru se nizajo posnetki narave. Sprva ločeni naraciji se v nekem trenutku povežeta v skupno celoto. Zvok je povsem enkovreden vizualnim elementom. Sestavlja ga izvirna klavirska glasba, podložena z naključnimi fragmenti dialogov v različnih jezikih, ki se menjajo ob preklapljanju televizijskih kanalov. Delo je melanholična kontemplacija o hrepenenju in odhajanju.

Video *Ode to Helplessness, The Inability to Breathe In 1.0* Andree Knezović je del večkanalne videoinstalacije, ki jo sestavlja nabor različnih videosituacij. Kader je sestavljen iz dveh posnetkov, ki sta postavljena eden nad drugega. Zgoraj vidimo žensko v bližnjem planu, stoji ob vznožju kamnite stene kamnoloma. Spodaj je subjektivni pogled – posnetek vožnje po vijugasti cesti. Kot pove že naslov, je celotna serija posvečena tesnobi in je ironična hvalnica nemoči.

Glasba oz. zvok je pomemben element pri vseh delih, pri nekaterih pa ima prav posebno mesto. Avtorska glasba je izhodišče v glasbenem videospotu za skladbo *Napoleon* skupine Napravi mi dete. Režiserka videa je Katarina Rešek (Kukla), ki je hkrati ustanoviteljica projekta Napravi mi dete in v videu tudi nastopa. Tako kot tudi druge odmevne videospote (skupin Matter, Your Gay Thoughts, Nina Bulatovix in Napravi mi dete), ki jih je režirala Kukla in so nastali v produkciji profesionalne filmske ekipe, video *Napoleon* odlikuje izredno kvalitetna produkcija in bogata vizualna podoba. V videu se eklektično spajajo elementi iz kitajske kulture in mitskih balkanskih običajev (lapot). Prepletajo se elementi ljubezni, igranja spolnih vlog, žrtvovanja in nasilja.

Avtorska glasba je tudi pomemben del videa *The Yellow Turn* umetnice Noemi Veberič Levovnik, njeno obsežno produkcijo hranimo v arhivu Postaje DIVA. V praznem, zaprtem meščanskem stanovanju odmeva avtoričino melanholično petje. Bližnji posnetki mračne sobe v rumenih odtenkih, nenavadni zorni koti in odsotnost ljudi, skupaj s petjem, gradijo poetično in utesnjeno vzdušje.

Melanholično in poetično vzdušje je značilno tudi za delo *Oddaljen spomin* avtorice Valerie Wolf Gang. Video pesem je posvečena nekdanji Titovi ladji Galeb,

ki je zdaj zapuščena zasidrana v reškem pristanišču. Naključni dogodek v pripovedovalcu vzbudi spomin na čase pred razpadom Jugoslavije in hkrati spodbudi razmišljanje o tem, kaj prinese vojna in kako hitro ljudje pozabljamo. Pesem si lahko razlagamo tudi kot pismo ladji ali osebno izpoved neznanega prvoosebnega pripovedovalca. Narator v videu je sicer priznani umetnik Ulay. Video je leta 2015 na Festivalu slovenskega filma prejel nagrado za najboljši študijski film.

Video *Persistence vol.2* režiserke Urške Djukić je del istoimenske serije. Avtorica, ki sicer ustvarja predvsem igrane filme, se je s serijo *Persistence* lotila dolgoročnega eksperimentalnega projekta, v okviru katerega bo vsako leto posnela novo edicijo. Vse so zasnovane kot videoslika, posneta v enem samem kadru. S serijo odpira vprašanja vztrajnosti tako človeka kot narave v njuni večni izmenjavi moči. Izbrana glasbena podlaga je konstitutiven element dela. Video je bil nomiran za nagrado Essl 2015.

Če primerjam izbrana dela s starejšimi deli iz arhiva, je opazno približevanje realizmu v smislu uporabe posnetkov iz kamere. Montažnih postopkov, značilnih za obdobje osemdesetih in devetdesetih let, kot so plastenje, prepletanje in razslojevanje podobe skorajda ni. Videoslika je kristalno jasna, večina del je posnetih v HD tehniki, kar je že več let produkcijski standard.

Izjema je animacija *Morph* Neže Jurman (Nez Pez), ki si za svoje izhodišče vzame prav grajenje, plastenje in razslojevanje podobe s kombinacijo ročno izrisanih ilustracij in njihove računalniške obdelave v animacijo gif, ki je značilen postopek pri spletnih videih. Poleg vizualne razigbanosti in prepletanja analognega z digitalnim, je pri tem delu zanimivo tudi to, da je bil prvotno zasnovan kot del prostorske instalacije na razstavi *Morfoze*. V galerijskem prostoru je bil video projiciran na skupino objektov z zrcalnimi površinami. Te so povzročile, da je slika razpadla na majhne svetlobne vzorce, ki so se razpršili po prostoru. Videoslika je tako razpadla na najmanjše dele – morfeme – ki tvorijo pomen, šele ko so sestavljeni skupaj. Zato je bil prvi ogled videa izven konteksta razstave, tokrat mu je umetnica dodala tudi zvok, zame pravo presenečenje. Za abstraktnimi barvnimi svetlobami s prostorske instalacije se skriva simpatična melanholična animacija v prepoznavnem avtoričinem risarskem slogu.

Različne postopke video animacije zasledimo še v dveh drugih delih. Yuliya Molina v videu *Ne-kdo* uporabi klasično tehniko stop-motion animacije. Celotni video, vključno z napisi, je sestavljen iz fotografij. Na njih nastopa avtorica z različnimi rekviziti. Video spremlja njena prvoosebna pripoved. Igrivo predstavi svoje razgibano in ustvarjalno življenje ter iskanje lastne identitete, ki je vse prej kot enoznačna. Na to namiguje tudi naslov, ki razčleni besedo 'nekdo' na dva dela in s tem razpre njen pomen. Kljub specifični življenjski izkušnji umetnice lahko v njenem iskanju identitete prepoznamo značilnost mladih generacij, ki svoje identitete in svojega dela ne morejo opredeliti zgolj enoznačno. Video je sicer nastal v okviru projekta kratkih filmov 'Equality in Focus' v produkciji Zavoda Apis. Projekt usposabljanja na področju družbeno angažirane video produkcije pod mentorstvom Romane Zajec je bil zasnovan z namenom preseganja stereotipov in krepitve vloge in moči migrantskih in romskih žensk.

Tretje delo, ki je narejeno v tehniki digitalne animacije, je moj video z naslovom *Okrožnica*.

Na tem mestu moram izpostaviti, da sem si kot ustvarjalka vzela svobodo in v selekcijo vključila tudi svoje lastno delo. K procesu kuriranja namreč pristopam na podoben način kot k procesu ustvarjanja, oz. med njima ne delam večjih razlik. S pričujočo selekcijo želim posredovati določeno vsebino, ki ima tudi družbeno-kritično sporočilo in ki nastaja kot preplet različnih govoric in poetik, tudi moje lastne. Hkrati pa svoje delo tako umeščam ob bok so-ustvarjalkam, ki so mi kljub njihovi mladosti generacijsko blizu.

Video *Okrožnica* je bil narejen za projekt VideoZid, projekt urbane video galerije, ki video v obliki videozanke predvaja v javnem prostoru – projekcija na fasado stavbe na Židovski ulici v Ljubljani. Video je preprosta digitalna animacija vrtečega se kroga. T.i. 'preloader', vsem dobro znani vrteči se krog sporoča, da v ozadju poteka nek proces, tudi če rezultata še ne vidimo. Prav z v neskončnost vrtečim se krogom pa lahko primerjamo tudi počasnost birokratskih postopkov in nemoč tistih, ki čakajo. Oblika krožnice je tudi oblika črke o. V vrtečem se krogu se izpisujejo na prvi pogled naključne besede, ki se začnejo s črko o. Besede se nanašajo na življenjske odločitve in situacije begunk in beguncev, zdaj prosilk in prosilcev za azil, ki čakajo na razrešitev prošenj za priznanje mednarodne zaščite. Njihovo čakanje spominja na neskončno vrtenje kroga.

Izrazito družbeno-kritično vsebino imata tudi videa Pile Rusjan in Nike Autor. Pri obeh so v ospredju ljudje z družbene margine. Uporabljata dokumentarne posnetke brez dodatnega komentarja. Kljub temu sta si njuna avtorska pristopa (kot tudi njuna siceršnja umetniška praksa) zelo različna.

Video *Elisa*, 5 Pile Rusjan je nastal na umetniški rezidenci v Braziliji. Sestavljen je iz posnetkov, ki jih je umetnica naredila o deklici Elisi, ki je na svoj rojstni dan prisiljena zapustiti dom. Elisa je ena izmed tisoč ljudi, ki bivajo v zaskvotirani večstanovanjski stavbi sredi São Paula. Stavbo se oblasti namenijo izprazniti. Posnetki praznovanja rojstnega dne se mešajo s posnetki protestov in izselitve. Elisa je zgolj ena izmed brezštevilnih otrok po vsem svetu, ki so ostali brez doma in so obsojeni na življenje v revščini.

Delo Nike Autor z naslovom *Razglednice* je del filmskega dvojčka *Razglednice in Poročilo o stanju prosilcev za azil v Republiki Sloveniji, januar 2008–avgust 2009*. Osredotoča se na diskurz, ki ga proizvajajo javna občila. Posnetki izhajajo iz arhiva Radiotelevizije Slovenije in predstavljajo nabor medijskega poročanja o vprašanju migracij med leti 2001 in 2008. Umetnica je v svojem delu uporabila dejanske arhivske posnetke, poleg tega pa jih je nekaj s kamero posnela neposredno z arhivskega monitorja (vidni so podatki o posnetkih in struktura katodnega zaslona, kar še dodatno izpostavlja dejstvo, da gre za medijsko okolje). Mešajo se policijski posnetki termovizijskih kamer in posnetki postopka zajema in popisa ujetih migrantov. Vse skupaj je verjetno nastalo, ko se je televizijska ekipa v želji po ekskluzivnih posnetkih pridružila policiji pri njihovi akciji na terenu. Z umikom originalnega zvoka, upočasnjevanjem in ponovnim kadriranjem posnetkov umetnica spretno izpostavi konstruirano negativno

vizualno reprezentacijo migrantov in prosilcev za azil. Le-to s specifičnim načinom snemanja, kadriranja in montaže že več let ustvarjajo mediji, ki imajo močan vpliv na javno mnenje večinskega prebivalstva. Kar je z današnje perspektive še posebej očitno.

Delo, s katerim zaključujem selekcijo, je eksperimentalni film *2 0 4 5* skupine RÁTNEEK (režiserka Maja Prelog in arhitekt Blaž Murn). Film je leta 2016 prejel nagrado žirije za najboljši slovenski kratki film na Festivalu kratkih Kraken – FEKK. Zaznamuje ga izrazito vizualen pristop, brez komentarja ali naracije. Nizanje posnetkov mrtve narave gradi sublimno, postapokaliptično vzdšje. Čas dogajanja je ne tako oddaljena prihodnost. Pomlad – simbolično upanje na boljši jutri – še ni prišla. Vprašanje preživetja planeta in z njim človeštva tako ostaja odprto.

Vesna Bukovec